

Przesłanki odwołania warunkowego zwolnienia w ujęciu ewolucyjnym w dwudziestopięciolecie obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego z 1997 roku — wybrane zagadnienia

JERZY LACHOWSKI

ORCID: 0000-0002-6669-2105

Katedra Prawa Karnego

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Abstrakt

Opracowanie dotyczy unormowania określającego przesłanki odwołania warunkowego zwolnienia. Zdaniem autora warto przyrzeć się tej regulacji w ujęciach ewolucyjnym oraz systemowym i postarać się odpowiedzieć na pytanie, czy rozwój unormowań odnoszących się do tej konstrukcji prawnej podąża we właściwym kierunku, czy też należałoby poważnie zastanowić się nad zmianami przepisów, które jej dotyczą.

Słowa kluczowe: warunkowe zwolnienie, przesłanki odwołania, polityka kryminalna

Wprowadzenie

Upływ 25 lat od momentu uchwalenia kodeksu karnego wykonawczego z 1997 roku to dobra okazja, aby pochylić się nad wybranymi rozwiązaniami, które znajdują się w tym akcie prawnym. Jak wiadomo, instytucja warunkowego zwolnienia jest częściowo uregulowana w kodeksie karnym

wykonawczym. Tam znajdują się przepisy dotyczące obowiązków próby, postępowania w przedmiocie orzekania o warunkowym zwolnieniu, modyfikacji postanowienia w tym zakresie. Wreszcie, to właśnie ten akt normatywny zawiera unormowania określające przesłanki odwołania warunkowego zwolnienia. Warto przyjrzeć się tej regulacji w ujęciach ewolucyjnym oraz systemowym i postarać się odpowiedzieć na pytanie, czy rozwój unormowań odnoszących się do tej konstrukcji prawnej podąża we właściwą stronę, czy też należałoby poważnie zastanowić się nad zmianami przepisów, które jej dotyczą.

Przesłanki obligatoryjnego odwołania warunkowego zwolnienia

W pierwotnej wersji kodeksu karnego wykonawczego z 1997 roku ustawodawca przewidział jedną przesłankę obligatoryjną odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia. Była ona unormowana w art. 160 § 1 k.k.w. i sprowadzała się do popełnienia przestępstwa umyślnego w okresie próby, za które sprawca został prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Przestępstwo, które miało być choćby częściowo popełnione w tym okresie, nie musiało być przestępstwem podobnym do tego, za które sprawca został uprzednio skazany na karę pozbawienia wolności, z której odbycia był warunkowo zwolniony¹. Mogło to być przestępstwo należące do innego rodzaju, a więc godzące w inne dobra prawne. W doktrynie prawa karnego w tym zakresie analizowanej regulacji zarzucano brak spójności z przepisem art. 75 § 1 k.k., przewidującym obligatoryjną podstawę zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, gdzie warunek ten był przewidziany². Nie miało znaczenia, jaka część przestępstwa ciągłego, trwałego czy wieloczynowego była popełniona w okresie próby. Nie było podstaw do obligatoryjnego odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia w przypadku, gdy kara pozbawienia wolności wymierzona za

¹ O tym trafnie Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005, s. 536; co do popełnienia przestępstwa umyślnego w części w okresie próby zob. postanowienie SN z dnia 16 maja 1979 roku, V KRN 98/79, OSNKW 1979, nr 9, poz. 91.

² Zob. np. A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 205.

przestępstwo umyślne popełnione w okresie próby była karą z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Przestępstwo popełnione w okresie próby musiało być przestępstwem umyślnym. Bez znaczenia była postać zamiaru, który został przypisany sprawcy. Ustalenia sądu w zakresie strony podmiotowej czynu umyślnego popełnionego w okresie próby były wiążące przy podejmowaniu decyzji o odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia³. Nie miało znaczenia to, czy przestępstwo popełnione w tym czasie było zbrodnią, czy też występkiem, w zasadzie irrelevantny był również stopień społecznej szkodliwości takiego czynu⁴. Jedyne na marginesie można wskazać, że stopień ten nie mógł być niski, skoro sprawcy wymierzano karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania kary. Prawomocne skazanie mogło nastąpić po upływie okresu próby, niezbędne jednak było, aby wyrok taki uprawomocnił się przed upływem sześciu miesięcy od końca okresu próby. Prawomocność musiała dotyczyć faktu popełnienia przestępstwa umyślnego, a więc stwierdzenia winy oraz orzeczenia o karze pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Nieprawomocność w pozostałym zakresie nie była istotna z punktu widzenia instytucji obligatoryjnego odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Pierwszą zmianą w zakresie obligatoryjnej przesłanki odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia było dodanie do przepisu art. 160 paragrafu 1a na podstawie ustawy z dnia 10 czerwca 2010 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw⁵, w myśl którego sąd penitencjarny odwołuje warunkowe zwolnienie, jeżeli zwolniony, skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą, w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą. Trafnie podkreśla się w orzecznictwie i doktrynie prawa karnego wykonawczego, że unormowanie to

³ Uchwała SN z dnia 18 kwietnia 1979 roku, VI KZP 5/79, OSNKW 1979, nr 6, poz. 64.

⁴ Tak np. K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 641.

⁵ Dz.U. z 2010 r. Nr 125, poz. 842.

nie odnosi się do znamion przestępstwa, lecz do ustaleń faktycznych poczynionych przez sąd. Nie ma znaczenia, czy używanie przemocy lub groźby bezprawnej stanowią istotę popełnianych przez skazanego czynów zabronionych⁶. Oznacza to, że ponowne użycie przemocy lub groźby bezprawnej nie musi być elementami tego samego przestępstwa, które zostało uprzednio przypisane i polegało na takim właśnie zachowaniu.

Sposób używania przemocy nie musi być taki sam, jak ten przypisany w wyroku skazującym. Przemoc, o której mowa w rzeczonym przepisie, to przemoc zarówno fizyczna, jak i psychiczna (*lege non distinguente*). Szerokie rozumienie tego pojęcia uzasadnia względ na wykładnię systemową, a mianowicie treść przepisu art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁷. Ponowne użycie przemocy lub groźby bezprawnej nie oznacza, że obiektem działania sprawcy ma być ta sama osoba, musi to jednak być osoba najbliższa lub małoletnia wspólnie zamieszkująca ze sprawcą⁸. Trafnie podkreśla się w doktrynie prawa karnego, że fakt użycia przemocy czy groźby bezprawnej nie musi być stwierdzony prawomocnym wyrokiem⁹. W przypadku, gdy przy pierwszym skazaniu sprawca używał przemocy, a następnie po tym skazaniu używa groźby (bądź na odwrót), omawiana przesłanka odwołania warunkowego zwolnienia nie jest spełniona. W takim przypadku sprawca nie używa ponownie przemocy lub groźby. Oznacza to, że rzeczony warunek aktualizuje się tylko wówczas, gdy sprawca dwukrotnie używał przemocy, dwukrotnie użył groźby albo w jednym i drugim przypadku używał groźby i przemocy. Co więcej, w tym przypadku ustawodawca nie przewidział możliwości odstąpienia od odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia¹⁰. Sąd penitencjarny był zatem zobligowany do odwołania warunkowego zwolnienia, na podstawie niepotwierdzonego

⁶ Postanowienie SN z dnia 11 maja 2006 roku, V KK 442/05, LEX 186972; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 659670; K. Postulski, *Materialnoprawne aspekty odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 12, s. 91.

⁷ Dz.U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493.

⁸ K. Postulski, *Materialnoprawne aspekty...*, s. 91.

⁹ *Ibidem*, s. 92.

¹⁰ A. Tęcza-Paciorek, *Ponowne popełnienie przestępstwa przez skazanego*, [w:] *Zasada domniemania niewinności w procesie karnym*, Warszawa 2012, LEX.

żadnym orzeczeniem ponownego używania przemocy lub groźby w warunkach opisanych w analizowanej regulacji.

Istotne rozszerzenie podstaw obligatoryjnego odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia nastąpiło na podstawie ustawy z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw¹¹. Przy czym przesłanki obligatoryjnego odwołania warunkowego zwolnienia podzielono na bezwzględne i względne¹².

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że na podstawie tej samej ustawy zmianie uległ przepis art. 159 k.k.w., w którym dodano § 2 wskazujący obowiązki ustawowe spoczywające na skazanym warunkowo zwolnionym nieoddanym pod dozór. Należały do nich: bezzwłoczne, nie później niż w terminie siedmiu dni od zwolnienia z zakładu karnego, zgłoszenie się do sądowego kuratora zawodowego sądu rejonowego, w którego okręgu skazany będzie miał stałe miejsce pobytu; zgłaszanie się do sądowego kuratora zawodowego w określonych przez niego terminach i udzielanie wyjaśnień co do przebiegu okresu próby; niezmiennianie bez zgody sądu miejsca stałego pobytu; wykonywanie nałożonych obowiązków. Podstawy fakultatywnego odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia przekształcono w podstawy obligatoryjne.

Przesłanką bezwzględnie obligatoryjnego odwołania warunkowego zwolnienia było popełnienie przez skazanego umyślnego przestępstwa, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności. Nie musiała to być jak poprzednio kara bez warunkowego zawieszenia wykonania kary. Odwołanie następować miało także wówczas, gdy skazano sprawcę na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Bezwzględne obligatoryjne odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia wchodziło w grę także wówczas, gdy zwolniony, skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkującej wspólnie ze sprawcą, w okresie próby rażąco naruszył porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkującej wspólnie ze sprawcą.

Względnie obligatoryjne odwołanie warunkowego zwolnienia następowało w razie uchylania się od wykonania wskazanych obowiązków

¹¹ Dz.U. z 2011 r. Nr 240, poz. 1431.

¹² Por. K. Postulski, *Materialnoprawne aspekty...*, s. 86.

wymienionych w art. 159 § 2 k.k.w., uchylania się od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków, orzeczonych środków karnych, rażącego naruszenia porządku prawnego w okresie próby, szczególnie popełnienia innego przestępstwa niż umyślne, lub orzeczenia innej kary niż bezwzględne pozbawienie wolności. Podstawą względnie obligatoryjnego odwołania warunkowego zwolnienia było również zaistnienie okoliczności, o których mowa była w art. 160 § 1 pkt 2–4 k.k.w., po udzieleniu skazanemu przez sądowego kuratora zawodowego upomnienia. W tym przypadku można było odstąpić od odwołania, gdy przemawiały przeciwko niemu szczególne względy.

Przedstawiona regulacja była bardzo kazuistyczna, mało czytelna, a co gorsza — niepoprawna merytorycznie. Oczywiście błędne było zastrzeżenie, że obligatoryjne bezwzględnie odwołanie warunkowego zwolnienia następować miało w razie skazania za przestępstwo umyślne również na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Prowadziło to do niespójności. Z jednej wszak strony sąd orzekający w sprawie o przestępstwo popełnione w okresie próby dochodził do wniosku, że zachodzi wobec sprawcy pozytywna prognoza, podczas gdy sąd penitencjarny musiał przyjąć (z mocy ustawy), że jej nie ma, albowiem zobligowany był do odwołania warunkowego zwolnienia¹³. Kolejny mankament rzeczony regulacji to brak konieczności udokumentowania, potwierdzenia ponownego użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub małoletniej wspólnie zamieszkującej. O ile sama intencja takiej zmiany jest zrozumiała (ochrona osób najbliższych i małoletnich przed przemocą w rodzinie), o tyle sposób ujęcia tej przesłanki pozostawiał wiele do życzenia, stwarzał ryzyko nadużyć przez zawiadamiających o rzeczonym zachowaniu i naruszał funkcję gwarancyjną prawa karnego. Ustawodawca nie skorzystał z okazji, aby w ustawie z 2010 roku nowelizującej k.k.w. ten błąd naprawić. Wręcz „piętrowa” możliwość odstąpienia od obligatoryjnego odwołania warunkowego zwolnienia czyniła przedmiotową regulację mało czytelną.

Kolejne zmiany w zakresie przesłanek obligatoryjnego odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia przyniosła ustawa z 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny oraz niektórych in-

¹³ Zob. B.J. Stefańska, *Revocation of conditional release in the Polish Executive Penal Code*, „Ius Novum” 2017, nr 3, s. 46.

nych ustaw. W zakresie przesłanki popełnienia umyślnego przestępstwa w okresie próby powrócono do warunku, że sprawca musiał być za nie prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, co naprawiło błąd poprzedniej regulacji. Zmiana taka była powiązana z orzeczeniem TK z 17 lipca 2013 roku¹⁴, w którym stwierdzono niekonstytucyjność przepisu art. 75 § 1 k.k. w zakresie, w jakim nie przewidywał możliwości odstąpienia od zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności w razie skazania za popełnione w okresie próby przestępstwo umyślne podobne. Pozostawiono przesłankę obligatoryjnego odwołania warunkowego zwolnienia w postaci ponownego użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub małoletniej wspólnie zamieszkującej ze sprawcą. Zaistnienie fakultatywnych podstaw do odwołania warunkowego zwolnienia (rażące naruszenie porządku prawnego, w szczególności popełnienie przestępstwa nieumyślnego, orzeczenia kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, kary grzywny lub ograniczenia wolności, uchylanie się od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych, przypadku lub środków kompensacyjnych) po uprzednim upomnieniu przez sądowego kuratora zawodowego zmieniło charakter podstaw do odwołania warunkowego zwolnienia. W tym przypadku odwołanie tej instytucji było względnie obligatoryjne albowiem można było od niego odstąpić, gdy stały temu na przeszkodzie szczególne względy.

Nowelizacja z 2015 roku trafnie zawężyła podstawy obligatoryjnego odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia w porównaniu z regulacją bezpośrednio ją poprzedzającą. Nie usunięto jednak niespójności, jaka zachodziła pomiędzy art. 75 § 1 k.k. i art. 160 § 1 k.k., polegającej na tym, że w tym pierwszym przypadku skazanie za podobne przestępstwo umyślne uzasadniało zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności, podczas gdy odwołanie warunkowego zwolnienia uzasadnione było popełnieniem jakiegokolwiek przestępstwa umyślnego w okresie próby. Dla takiego rozróżnienia nie ma żadnego merytorycznego uzasadnienia, ponieważ zastosowanie obu instytucji — czyli zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności i odwołania warunkowego zwolnienia — prowadzi

¹⁴ SK 9/10, OTK-A 2013, nr 6, poz. 79.

co do zasady do takich samych rezultatów, to znaczy do umieszczenia skazanego w zakładzie karnym. Ponadto nie wymagano szczególnego udokumentowania ponownego użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub małoletniej zamieszkującej wspólnie ze sprawcą, co — jak już wskazano wcześniej — było dość niebezpieczne i mogło prowadzić również do nadużyć ze strony osób, które pragnęły wykorzystywać tę regulację choćby po to, aby pozbyć się niewygodnego lokatora z miejsca zamieszkania.

Przesłanki fakultatywnego odwołania warunkowego zwolnienia

Pierwotnie kodeks karny wykonawczy przewidywał przesłanki fakultatywnego odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia w art. 160 § 2 k.k.w. Podstawą takiej decyzji mogło być rażące naruszenie porządku prawnego w okresie próby, a w szczególności popełnienie innego przestępstwa niż wskazane w art. 160 § 1 k.k.w. bądź orzeczenie innej kary niż wymieniona w tym przepisie, uchylenie się od dozoru, wykonywania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych.

Ustawa z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw przekształciła wskazane wyżej podstawy fakultatywnego odwołania warunkowego zwolnienia w przesłanki o charakterze obligatoryjnym. Dopiero nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 roku zmieniająca poważnie przepisy kodeksu karnego z 1997 roku przywróciła fakultatywny charakter tych podstaw. Do przesłanek fakultatywnego odwołania dodała jednak uchylenie się od przypadku lub środków kompensacyjnych. Do chwili obecnej pozostają one niezmienione.

Z wykładnią fakultatywnych podstaw odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia zawartych w art. 160 § 3 k.k.w. wiąże się kilka problemów. Warto zwrócić uwagę na dwa spośród nich.

Po pierwsze, nie jest jasne, czy na gruncie przepisu art. 160 § 3 k.k.w. każda z wymienionych tam podstaw to przykład rażącego naruszenia porządku prawnego, czy też każda z nich podlega dodatkowo ocenie pod kątem tego, czy stanowi przejaw rażącego naruszenia takiego porządku.

Co prawda, literalna wykładnia przepisu art. 160 § 3 k.k.w. prowadzi do wniosku, że wskazane tam przykłady stanowią przejawy rażącego naruszenia porządku prawnego niepodlegające dodatkowej ocenie¹⁵. Oznaczać by to musiało, że na przykład w przypadku popełnienia przestępstwa nieumyślnego i warunkowego umorzenia postępowania w sprawie o to przestępstwo należało by przyjąć, że doszło do rażącego naruszenia porządku prawnego uzasadniającego odwołanie warunkowego zwolnienia. Co więcej, jednokrotne, świadome i zależne od skazanego zaniechanie obowiązkowego kontaktu z kuratorem musiałyby otwierać możliwość odwołania stosowania tej instytucji. Tym samym sąd penitencjarny byłby pozbawiony gradacji oceny przejawów naruszenia porządku prawnego. Tymczasem w judykaturze wskazuje się, że nawet w przypadku popełnienia przestępstwa innego niż wskazane w art. 160 § 1 k.k.w. niekiedy konieczna jest odmowa odwołania warunkowego zwolnienia, a to z uwagi na jego incydentalny charakter¹⁶. Warto zaznaczyć, że w orzecznictwie podkreśla się, iż „uchylanie się”, o którym mowa w art. 160 § 3 k.k.w., to nie zachowanie jednorazowe, lecz powtarzalne. Szczególnie jednokrotne pojawienie się skazanego u kuratora pod wpływem alkoholu, jakkolwiek traktowane jest jako naganne, nie wyczerpuje przesłanki rażącego naruszenia porządku prawnego¹⁷. Niekiedy wyraźnie wskazuje się w orzecznictwie, że pod pojęciem rażącego naruszenia porządku prawnego należy rozumieć takie zachowanie skazanego, które cechuje jaskrawość, uporczywość, duże nasilenie złej woli¹⁸. Co więcej, podkreśla się, że aby ustalić, czy skazany w sposób rażący naruszył porządek prawny i czy jego naganne zachowania miały charakter utrwalonej postawy, czy też incydentalny, należy przeprowadzić wszechstronną analizę jego zachowania w całym

¹⁵ Por. B.J. Stefańska, *Revocation...*, s. 51. Autorka nietrafnie wskazuje, że popełnienie przestępstwa jest zawsze przejawem rażącego naruszenia porządku prawnego.

¹⁶ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 29 kwietnia 2009 roku, II AKzW 31/09, Legalis.

¹⁷ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 25 lipca 2018 roku, II AKzW 578/18, Legalis; postanowienie SA w Krakowie z dnia 19 lutego 2016 roku, II AKzW 30/16, Legalis.

¹⁸ Tak SA w Lublinie w postanowieniu z dnia 7 kwietnia 2010 roku, II AKzW 232/10, Legalis; postanowienie SA w Lublinie z dnia 17 czerwca 2008 roku, II AKzW 92/08, Legalis.

okresie próby¹⁹. Zaznacza się także *expressis verbis*, że nie każda sytuacja uchylania się skazanego od dozoru pozwala na odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia, a jedynie gdy owo uchylanie się stanowi rażące naruszenie porządku prawnego²⁰.

Przedstawione poglądy wyrażone w judykaturze prezentują w miarę stabilne stanowisko, odchodzące od literalnego brzmienia przepisu art. 160 § 3 k.k.w., ale jednocześnie pozwalające sądowi penitencjarnemu na szerszą swobodę oceny, zgodną zresztą z przepisem art. 8 § 1 k.p.k., który na zasadzie art. 1 § 2 k.k.w. znajduje odpowiednie zastosowanie w postępowaniu w przedmiocie odwołania warunkowego zwolnienia. Prawidłowe stosowanie przepisu art. 160 § 3 k.k.w. nie może zatem poprzestawać na stwierdzeniu, że doszło do przestępstwa, uchylania się od dozoru, nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych, przepadku lub środków kompensacyjnych. Konieczna jest jeszcze ocena, czy takie przejawy zachowania skazanego mają charakter rażący²¹.

Po drugie, nie jest jasne, czy popełnienie innego przestępstwa niż wskazane w art. 160 § 1 k.k.w. musi być stwierdzone prawomocnym wyrokiem sądu na gruncie art. 160 § 3 k.k.w. Z jednej strony w orzecznictwie niekiedy podkreśla się, że sąd penitencjarny orzekający w przedmiocie odwołania warunkowego zwolnienia samodzielnie ustala fakt popełnienia przestępstwa i nie musi w tym zakresie oczekiwać na prawomocne orzeczenie innego sądu²². Pogląd taki wyrażany był również w literaturze przedmiotu na gruncie przepisu art. 68 § 2 czy też art. 75 § 2 k.k., które do podstaw podjęcia postępowania warunkowo umorzonego i zarządzenia wykonania kary zaliczają rażące naruszenie porządku prawnego, w szczególności popełnienie innego przestępstwa niż wymienione w art. 68 § 1 i art. 75 § 1 k.k.²³.

¹⁹ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 29 kwietnia 2009 roku, II AKzw 319/09, Legalis; postanowienie SA w Lublinie z dnia 20 sierpnia 2008 roku, II AKzw 587/08, Legalis.

²⁰ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 17 czerwca 2009 roku, II AKzw 492/09, Legalis.

²¹ Podobnie np. K. Postulski, *Materialnoprawne aspekty...*, s. 97.

²² Tak na przykład SA w Krakowie w postanowieniu z dnia 24 września 2004 roku, II AKz 572/04, Legalis; postanowienie SA w Krakowie z dnia 16 kwietnia 2004 roku, II AKzw 389/04, Legalis.

²³ M. Olszewski, J. Waszczyński, *Z zagadnień warunkowego umorzenia postępowania karnego*, „Palestra” 1970, nr 6, s. 31; A. Marek, *Warunkowe umorzenie postępowania*

Można jednak również wskazać pogląd odmienny, zgodnie z którym fakt popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 160 § 3 k.k.w. musi być stwierdzony prawomocnym wyrokiem sądu²⁴. Szerzej na ten temat wypowiedział się między innymi Jan Skupiński, który stawia pytanie, co może być podstawą stwierdzenia faktu popełnienia przestępstwa na gruncie przepisu art. 68 § 2 k.k., art. 78 § 2 k.k. i art. 160 § 2 k.k., jeśli nie musi być nią prawomocny wyrok²⁵. Autor wskazuje tutaj między innymi informacje pochodzące od policji, zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa złożone przez inną osobę, a także postanowienie o przedstawieniu zarzutu. Zdaniem Jana Skupińskiego nieograniczona swoboda sądu penitencjarnego w zakresie ustalania faktu popełnienia przestępstwa koliduje z art. 45 ust. 3 Konstytucji RP, statującym zasadę domniemania niewinności²⁶.

Należy stanowczo opowiedzieć się za drugim z proponowanych rozwiązań sygnalizowanego problemu. Oczywiście trafne jest spostrzeżenie, że dopuszczalność samodzielnych ustaleń w zakresie faktu popełnienia przestępstwa przez sąd penitencjarny w myśl przepisu art. 8 § 1 k.p.k. w postępowaniu zmierzającym do odwołania warunkowego zwolnienia (art. 160 § 3 k.k.w.) koliduje z konstytucyjnym domniemaniem niewinności wynikającym z art. 45 ust. 3 Konstytucji RP. Rodzi się zatem pytanie o sposób i podstawy rozstrzygnięcia tego konfliktu. Należy zacząć od stwierdzenia, że zgodnie z przepisem 178 ust. 1 Konstytucji RP sędziowie są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji RP oraz ustawom. Z unormowania tego wynika, że sąd penitencjarny orzekający w przedmiocie odwoła-

nia karnego, Warszawa 1973, s. 247–248; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 240; A. Zoll, *Materiałnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego*, Kraków 1973, s. 122–123.

²⁴ Zob. np. M. Leonieni, *Odwołanie warunkowego zawieszenia wykonania kary w przepisach kodeksu karnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1973, nr 1, s. 55; M. Kalitowski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2. Art. 32–116, Gdańsk 1999, s. 188; A. Tęcza-Paciorek, *Ponowne popełnienie...*; T. Kozioł, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 2009, s. 231; B.J. Stefańska, *Revocation...*, s. 51.

²⁵ J. Skupiński, *Rażące naruszenie porządku prawnego jako podstawa odwołania środka probacyjnego*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011, s. 315, 316.

²⁶ *Ibidem*.

nia warunkowego przedterminowego zwolnienia jest związany unormowaniami konstytucyjnymi, w tym zasadą domniemania niewinności, o której mowa w art. 45 ust. 3 Konstytucji RP i od której nie przewidziano żadnych wyjątków. Jednocześnie w myśl przepisu art. 8 Konstytucji RP przepisy ustawy zasadniczej stosuje się bezpośrednio, co oznacza dopuszczalność odwołania się wprost do unormowań w niej zawartych aby rozstrzygać kolizje między różnymi regulacjami. Przepis ten obliuguje również do prokonstytucyjnej wykładni uregulowań ustawowych. Skoro sąd penitencyjny związany jest konstytucyjną zasadą domniemania niewinności, to nie może wyklądać przepisu art. 8 § 1 k.p.k. w sposób, który umożliwi naruszenie tej reguły. W przeciwnym wypadku doszłoby do naruszenia hierarchii aktów prawnych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którą na jej czele stoi Konstytucja RP. Oznacza to, że czynienie samodzielnych ustaleń przez sąd penitencyjny w zakresie popełnienia przestępstwa przez skazanego bez jakichkolwiek ograniczeń katalogu źródeł dowodowych jest niedopuszczalne. Nie zmienia tego faktu okoliczność, że postępowania karne z reguły trwają bardzo długo, są niekiedy przewlekłe i mogą doprowadzić do tego, iż przy proponowanej wykładni art. 8 § 1 k.p.k. okres próby i dalszych 6 miesięcy upłynie, a tym samym odwołanie warunkowego zwolnienia mimo popełnienia przestępstwa będzie niemożliwe. Nie może być to argument przemawiający za przyjęciem rozwiązania naruszającego zasadę domniemania niewinności. Zła organizacja postępowań karnych, czy też szerzej- wymiaru sprawiedliwości karnej nie może uzasadniać naruszenia ustawy zasadniczej. Rolą państwa jest takie zorganizowanie tych struktur aby zagrożenie dla niemożliwości odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia było jak najmniejsze. Panaceum na pewne patologie w wymiarze sprawiedliwości nie może być wykładnia antykonstytucyjna unormowań ustawowych, w tym art. 8 § 1 k.p.k. Odwołanie warunkowego zwolnienia na podstawie art. 160 § 3 k.k.w. bez prawomocnego wyroku przypisującego przestępstwo jest możliwe tylko wówczas, gdy sprawca w toczącym się postępowaniu albo postępowaniu w przedmiocie odwołania zwolnienia przyznał się do jego popełnienia. W takiej sytuacji zrzeka się korzystania z gwarancji, które daje mu domniemanie niewinności.

Nie każdy wyrok, w którym sąd ustalił fakt popełnienia przestępstwa, będzie uzasadniał odwołanie warunkowego zwolnienia w myśl przepisu

art. 160 § 3 k.k.w. Na pewno nie będzie to wyrok warunkowo umarzający postępowanie. Warto pamiętać, że zgodnie z przepisem art. 66 § 1 k.k. warunkowe umorzenie postępowania karnego jest możliwe, jeżeli społeczna szkodliwość czynu i wina sprawcy nie są znaczne. Tymczasem przepis art. 160 § 3 k.k.w. wymaga rażącego naruszenia porządku prawnego, czego nie da się pogodzić z niższym niż znaczny stopniem społecznej szkodliwości i winy. Innymi słowy — tam, gdzie stopień społecznej szkodliwości i winy nie będzie znaczny, trudno mówić o rażącym naruszeniu porządku prawnego mimo popełnienia przestępstwa. Podobnie oceniać należy wyrok skazujący, w którym sąd odstąpił od wymierzenia kary na podstawie art. 59 § 1 k.k. Tutaj również społeczna szkodliwość czynu nie może być znaczna. Podstawą odwołania warunkowego zwolnienia nie mogą być także wyroki, w których sąd stwierdził fakt popełnienia przestępstwa, ale umorzył postępowanie bezwarunkowo (art. 25 § 2a i 3 k.k., art. 15 § 1 k.k., art. 23 § 1 k.k.).

Bibliografia

- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Hołda Z., Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005.
- Kalitowski M., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, t. 2. Art. 32–116, Gdańsk 1999.
- Koziół T., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 2009.
- Leonieni M., *Odwołanie warunkowego zawieszenia wykonania kary w przepisach kodeksu karnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1973, nr 1, s. 45–60.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2007.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Marek A., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 1973.
- Olszewski M., Waszczyński J., *Z zagadnień warunkowego umorzenia postępowania karnego*, „Palestra” 1970, nr 6.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Postulski K., *Materialnoprawne aspekty odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 12, s. 83–107.
- Skupiński J., *Rażące naruszenie porządku prawnego jako podstawa odwołania środka probacyjnego*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011.
- Stefańska B.J., *Revocation of conditional release in the Polish Executive Penal Code*, „Ius Novum” 2017, nr 3, s. 44–60.

- Tęcza-Paciorek A., *Ponowne popelnienie przestępstwa przez skazanego*, [w:] *Zasada domniemania niewinności w procesie karnym*, Warszawa 2012, LEX.
- Zoll A., *Materialnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego*, Kraków 1973.

Reasons for revoking conditional release in evolutionary terms on the 25th anniversary of the Executive Penal Code of 1997: Selected issues

Abstract

The study discusses the regulations specifying the grounds for revoking conditional release. In the author's opinion, it is worth looking at this regulation from an evolutionary and systemic perspective and trying to answer the question whether the development of regulations relating to this legal structure is going in the right direction, or whether changes to the regulations that apply to it should be seriously considered.

Keywords: parole, grounds for appeal, criminal policy